

УДК 616-92: 616.43/45(091)

А.Г.КОРОЛЬОВ, канд. вет. наук

ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», Харків

ПРОФЕСОР ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ДЕДЮЛІН (до 90-річчя з дня смерті)

Стаття присвячена одному з фундаторів української ветеринарної науки, видатному вченому в галузі епізоотології, мікробіології і санітарії, професору Харківського ветеринарного інституту та директору Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР Олександрову Васильовичу ДЕДЮЛІНУ.

У наш час мало кому відоме ім'я О.В. Дедюліна, хоча цей учений зробив суттєвий внесок у розвиток української ветеринарної науки.

Перший директор Державного інституту наукової і практичної ветеринарії (тепер Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини») професор О.В. Дедюлін був одним із засновників вітчизняної ветеринарної епізоотології, мікробіології та санітарії, талановитим ученим, педагогом і організатором.

Народився в 1866 р. у Полтавській губернії. У 1886 р. одержав середню освіту в Сумському реальному училищі. У 1888–1892 рр. навчався в Харківському ветеринарному інституті. Під час канікул працював на Петербурзьких різницях помічником ветеринарного лікаря і допомагав створювати Музей м'яса. У 1892 р. брав участь у боротьбі з холерою та ліквідації епізоотії чуми рогатої худоби й сапу в Харківській губернії.

У 1893 р. О.В. Дедюлін був запрошений на місце дільничного ветеринарного лікаря в Саратовське земство. У листопаді того ж року він склав екзамен і одержав ступінь ветеринарного лікаря, після чого знову повернувся на службу до Петровського повіту.

У 1896 р. директор Харківського ветеринарного інституту професор А.О. Раєвський запросив О.В. Дедюліна на посаду позаштатного асистента бактеріологічної станції Харківського ветеринарного інституту. З 1899 р. Олександр Васильович працював лікарем ветеринарного пункту в Петербурзі, одночасно був прикомандирований до ветеринарно-бактеріологічної лабораторії ветеринарного управління Міністерства внутрішніх справ.

У 1901 р. після захисту дисертації О.В. Дедюлін одержав ступінь магістра ветеринарних наук. А через рік був відраджений для керівництва виробництвом протисибіркових запобіжних щеплень та участі в комісії з визначення ступе-

ня імунітету в коней після застосування вакцин проти сибірки Харківського і Казанського ветеринарних інститутів. У 1904 р. був призначений ветеринарним лікарем Харківських міських різниць [1].

Одержавши звання приват-доцента Харківського ветеринарного інституту, О.В. Дедюлін тоді ж був призначений на посаду прозектора кафедри анатомії тварин. Навесні 1906 р. він був відраджений за кордон для поповнення знань, а в грудні того ж року обраний на кафедру бактеріології Харківського ветеринарного інституту. У квітні 1907 р. Олександр Васильович був затверджений екстраординарним професором кафедри бактеріології при Харківському ветеринарному інституті, а через два роки – обраний головою Наукового товариства ветеринарних лікарів Харкова.

Завдяки величезному практичному досвіду, глибоким науковим знанням, потягу до новаторства О.В. Дедюлін був чудовим викладачем. Він уперше в Харківському ветеринарному інституті запровадив курс м'ясознавства. Занепокоєний рівнем викладання ветеринарії в Росії, у часописі «Вестник общественной ветеринарии» учений опублікував статтю «Условие ветеринарного образования вообще и ближайшие нужды его в России».

О.В. Дедюлін неодноразово їздив з науковою метою за кордон, де детально знайомився з організацією вищої ветеринарної освіти.

Наукова діяльність професора О.В. Дедюліна пов'язана з вивченням серодіагностики сапу та імунізації коней проти нього. У 1900 р. для діагностики цього захворювання він уперше застосував реакції преципітації й аглютинації.

А своєю визначною роботою із застосуванням реакції зв'язування комплементу для встановлення природи чуми свиней професор здобув світове визнання.

У 1912 р. він організував Холодильний комітет у Харкові і був обраний його головою. Завдяки активній діяльності видатного бактеріолога О.В. Дедюліна Харківський ветеринарний інститут став провідним у Росії з організації холодильної справи. Олександр Васильович опублікував низку праць щодо принципів будови холодильників та їх значення для зберігання м'яса і м'ясопродуктів, брав участь у роботі Комітету з холодильної справи при Міністерстві торгівлі й товариства «Холодильное дело» [2].

У 1913 р. був членом комітету III Всеросійського з'їзду ветеринарних лікарів, членом президії і редактором праць зазначеного з'їзду.

Під час Першої світової війни О.В. Дедюлін був консультантом товариства Червоного Хреста, організував завод із вироблення м'ясних консервів для армії, на якому працював. За добу підприємство випускало понад 100 тис. порцій.

О.В. Дедюлін очолив Харківський ветеринарний інститут в один із найскладніших періодів його існування – у роки громадянської війни (з березня 1917-го до жовтня 1920 р.). Він не лише зумів зберегти матеріальну базу інституту й основний склад викладачів, але й організував боротьбу з епізоотіями великої рогатої худоби на території губернії. Організував ветеринарну справу в Україні.

Після призначення директором Харківського ветеринарного інституту професора М.І. Самоделкіна О.В. Дедюлін продовжував очолювати кафедру бактеріології і за сумісництвом керував бактеріологічною станцією (лабораторією) Харківського ветеринарного інституту, яка була перетворена на Окружну воєнно-бактеріологічну лабораторію, а відтак – на Центральну бактеріологічну станцію України. Нарешті в лютому 1923-го на II Українському ветеринарно-делегатському з'їзді у Харкові бактеріологічна станція була перетворена на Інститут наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР. 28 квітня 1923 р. комісія ВЦВК затвердила в системі Наркомзему УРСР Державний інститут наукової і практичної ветеринарії. У ті ж роки О.В. Дедюлін редагував журнал «Ветеринарное дело» [3].

У 1924 р. його було обрано завідувачем пропедевтичної дослідницької кафедри і секції бактеріології й у серпні того ж року з науковою метою відряджено до Німеччини та Англії, звідки О.В. Дедюлін повернувся наприкінці вересня.

У Празі на прохання вченої корпорації вищої навчальної школи та студентів О.В. Дедюлін прочитав дві лекції. Його відвідини Чехословаччини в 1924 р. як директора Інституту наукової і практичної ветеринарії мали важливе громадське й міжнародне значення, ознаменували початок розвитку добросусідських відносин між нашими державами в галузі ветеринарної медицини. У 1975 р. ця подія була відзначена створенням у Чехословаччині ювілейної медалі. На лицьовому боці – портрет О.В. Дедюліна, його ім'я та прізвище російською й чеською мовами, дати життя, на зворотному – текст: «Чехословацько-радянська співпраця з ветеринарної медицини».

О.В. Дедюлін багато й успішно працював як учений, викладач і громадський діяч. Він опублікував понад 100 наукових праць. Серед них слід відзначити цілу низку таких, які, крім загального наукового інтересу, мають величезне практичне значення: це праці про сип, туберкульоз, сибірку, хвороби свиней, ящур, сказ тощо. Особливу увагу учений приділяв сипу і туберкульозу й роботу в цьому напрямі не припиняв до кінця свого життя.

Після революції О.В. Дедюлін як професор ветеринарного інституту й одночасно завідувач Окружної воєнно-

ветеринарної лабораторії, Центральної бактеріологічної станції Наркомзему УРСР, а відтак як директор Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР брав активну участь у роботі різних комісій Наркомздоров'я, Наркомзему, Наркомзовнішньоторгу.

Щороку у своїй вступній лекції професор О.В. Дедюлін звертався до студентів ветеринарного інституту із закликом до постійної праці, наводячи при цьому слова геніального французького ученого Луї Пастера: «Я беззастережно вірю в те, що наука та мир одержать гору над неосвіченістю і війною; я переконаний, що народи простягнуть один одному руки не для руйнування, а для творення, і що майбутнє належатиме тим, хто найбільше зробить для стражденного людства. До вас, молодь, звертаюсь я! Вірте в науку, в це велике й могутнє джерело людського щастя, в джерело, таємниці якого нам ще так мало відомі. І хто б ви не були, яка б не була ваша майбутня кар'єра, не впадайте в марну і розслаблюючу недовіру, не втрачайте бадьорості духу в тяжкі хвилини. Живіть якомога довше в скромній тиші лабораторії і бібліотеки й частіше запитуйте себе: «Що зробив я корисного для свого народу?»».

Помер О.В. Дедюлін 16 жовтня 1924 р. невдовзі після повернення із закордонного відрядження. Похований у Харкові на алеї захоронення почесних громадян міста [4].

Один із фундаторів української ветеринарної науки професор Олександр Васильович Дедюлін належить до числа тих визначних наукових діячів, імена яких слід у першу чергу повертати нашій історичній пам'яті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дедюлин Александр Васильевич [Текст]. – ДАХО. – Ф. 928. – Оп. 3. – Од. зб. 102. – Арк. 1–294.
2. Дедюлин Александр Васильевич [Текст]. – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 17. – Од. зб. 1202. – Арк. 1–8.
3. Дедюлин Александр Васильевич [Текст] // Сов. вет. энциклопедия. – М., 1969. – Т. 2. – С. 731–732.
4. Дедюлин Александр Васильевич [Текст] // Укр. рад. енциклопедія. – К., 1961. – Т. 4. – С. 47.

Одержано 17.09.2014

Профессор Александр Васильевич Дедюлин (к 90-летию со дня смерти). А.Г. Королёв

Статья посвящена выдающемуся учёному в области эпизоотологии, микробиологии и санитарии, профессору Харьковского ветеринарного института и директору Института научной и практической ветеринарии Наркомзема УССР А.В. Дедюлину.

Professor Alexander Vasilievich Dedulin (to the 90 year from the day of death). A.G. Korolev

Article is devoted the outstanding scientist in area epizootology, microbiology and sanitary, the professor of the Kharkov veterinary institute and the director of Institute of scientific and practical veterinary science of Narkomzema Ukr.SSR A.V. Dedulin. ☺